

JOAN GILI, EDITOR

Text: ANNA CARBONELL

Senyor de llibres

Descendent d'una família de llibreters, es dedica a l'edició de llibres hispànics a Anglaterra. Ha conegut Josep Pla, J. V. Foix, Carles Riba, Unamuno, i en alguna ocasió l'havien felicitat Fabra i Coromines. Als noranta anys continua traduint poesia catalana a l'anglès.

En els seus inicis, hi hagué ningú que determinara la seua vocació filològica?

—Als vint-i-dos anys vaig tenir la gran oportunitat d'assistir diàriament per més d'un any, més que res com a amanuense, en la traducció de les *Confessions* de sant Agustí que el meu pare havia encarregat a l'insigne humanista Josep M. Llovera, canonge de la catedral de Barcelona. Per mi, Llovera fou un mentor que eixamplà els meus horitzons intel·lectuals en gran manera i m'ensinistrà en l'art de la traducció, que em va servir anys després quan vaig fer les meves primeres traduccions de poesia catalana. L'amistat va créixer durant l'interregne de la nostra col·laboració fins al punt que ell em considerava després com el seu fill espiritual. Al mateix temps jo vaig enriquir-me amb el mestratge de J. V. Foix, cunyat meu. Ens vàiem gairebé diàriament, i en la intimitat de la seva creació poètica, que sorgia naturalment de les nostres converses, vaig veure clarament el valor transcendent de la seva poesia, cosa que ara tothom accepta, però que en aquells temps poquíssima gent apreciava. Gràcies a ell vaig poder començar la meua col·laboració a les pàgines literàries de *La Publicitat*, que ell dirigia, col·laboració que malauradament es va estroncar amb la guerra civil.

—El 1934 emigra a Anglaterra. Quina relació mantingué amb els seus companys de generació, dels Països Catalans i d'Anglaterra?

—Amb els meus companys barcelonins d'estudi no vaig mantenir-hi contacte. Més aviat vaig començar amb l'amistat de gent més gran, Marià Manent, des-

prés Carles Riba, Foix, etc. Aquí a Anglaterra els meus amics més íntims foren l'escriptor C. Henry Warren, el poeta Stephen Spender, el compositor Alan Rawsthorne, el violinista i director d'orquestra Harry Blech.

—Descendent d'una prominent família d'editors, l'any 1937 funda la seua pròpia llibreria, la *Dolphin Books Company*, dedicada a temes hispànics, que aviat esdevingué la més important de la Gran Bretanya. Com va engagar aquesta gran empresa?

—No era pas tan gran. Els inicis foren ben modestos, quan l'abril del 1935 vaig obrir una petita llibreria al cor del barri dels llibreters, al costat de Charing Cross Road. Vaig començar amb l'ajuda del meu bon amic Warren. Ell s'encarregava de la venda de llibres anglesos, pensant que amb aquests almenys podríem sobreviure, i jo dels llibres hispànics. Però passats uns quants mesos el panorama va resultar molt diferent: amb els llibres anglesos, hi perdíem diners, mentre que la secció hispànica anava creixent. Era la primera vegada a Anglaterra que es venien llibres d'aquest caràcter, i les universitats i altres llocs d'estudi tot seguit van respondre a les meves ofertes...

—És a dir que, després de tot, era el vessant més arriscat del negoci,

el dels llibres hispànics, el que tenia èxit.

—Així fou. Naturalment, va suposar l'escissió inevitable amb Warren. Llavors, vaig ampliar l'oferta hispànica i em vaig convertir en propietari únic. El negoci continuà creixent fins que, finalment, per circumstàncies personals, determinades per la Segona Guerra Mundial, el vaig traslladar a Oxford. Per sort,

"Diverses universitats angleses adoptaren la 'Catalan Grammar' de text, igual que les dels EUA, el Canadà i Austràlia. Estic content de l'èxit que ha tingut."

la llibreria va sobreviure a la guerra i es va convertir en la principal importadora de llibres hispànics del Regne Unit. L'any 1941 es transformava en societat limitada prenent el nom de Dolphin Book Company. Actualment és el meu fill Martin qui la regenta, seguint la tradició familiar.

—*En quin moment concret la llibreria es convertia, a més, en editorial i quines foren les primeres publicacions més importants rebudes pel públic anglès?*

—El 1938 vaig convenir amb Unamuno una selecció de la seva producció literària. L'any següent fou molt ben acollida una traducció de poemes de Lorca, que treballàrem Stephen Spender i jo, que aparegué simultàniament a Nova York. També van ser importants les edicions de Calderón i de Juan Ramon Jiménez.

—*I quins autors catalans ha publicat i difós la Dolphin durant els seus seixanta anys d'existència?*

—La publicació i edició de llibres catalans per al públic anglès va ser posterior. Una vegada introduïda la literatura castellana es fa el pas de provar les altres cultures hispàniques, amb el català. Després de la *Introductory Catalan Grammar*, la primera publicació catalana fou una *Anthology of Catalan Lyric Poetry*, que també tingué una edició americana simultània a càrrec de la California University Press. Posteriorment, l'editorial va anar traient estudis sobre Ramon Llull, poesia de Josep Carner, de Carles Riba, de Salvador Espriu, i literatura d'autors medievals...

—*La primera edició de la Introductory Catalan Grammar l'any 1943 és un llibre bàsic per als estudis de català a Anglaterra i ha contribuït a la projecció internacional de la llengua. Quina recepció tingué dins el panorama universitari britànic?*

—Em permetré de contar una anècdota personal. El professor William Entwistle, primer des de Glasgow i després des d'Oxford, mantingué un interès constant a promoure la integració del català dins els estudis hispànics. Un dia —érem veïns i ens vèiem sovint— li vaig preguntar si no seria possible posar l'estudi del català com a assignatura opcional dintre el marc d'estudis espanyols. Em va respondre seguidament: "No podem fer-ho sense tenir una eina de treball. Mira, si em fas una gramàtica per als anglesos et prometo que ho faré". I, per ajudar-me, tot seguit va posar a les meves mans les notes gramaticals que ell tenia fetes sobre el català. Sense pensar-m'ho i sense cap qualificació per a emprendre una obra semblant m'hi vaig llançar. I al cap d'un any i mig vaig ser l'orgullós pare de la *Catalan Grammar*. Entwistle, efectivament, va complir la seva promesa, i tot va anar molt bé: el primer estudiant a acceptar l'opció del català havia d'esser després un gran lul·lista, Robert Pring-Mill. La *Catalan Gram-*

mar va ser decididament ben rebuda, i no sols a l'àrea de parla anglesa. El mestre Fabra m'envià una carta de felicitació molt simpàtica; també Joan Coromines —tots dos massa generosos, perquè la primera edició no era pas gaire perfecta—. Diverses universitats angleses l'adoptaren de text, igual que les dels EUA, el Canadà i Austràlia. Crec que el format de la gramàtica: breu història, gramàtica, texts antics i moderns i vocabulari, va agradar..., i suposo que encara agrada, després de cinc edicions. Estic content de l'èxit que ha tingut, més que res perquè hi deu haver pel món molta gent que ara sap parlar català. En tinc diverses anècdotes, però valgui'n una: Josep Pla em va presentar un dia un filòleg nord-americà, que en estendre'm la mà em va dir: "Senyor Gili, si ara puc parlar-li en català, ho dec a la seva gramàtica". Què més podia desitjar!

—*L'adquisició, el 1939, de la important biblioteca de l'hispanista Raymond Foulché-Delbosc l'inicia en el món de la llibreria antiquària.*

—En efecte, l'adquisició de la gran biblioteca de Foulché-Delbosc em va llançar completament al món de la llibreria antiquària. La biblioteca consistia en unes vuit tones de llibres i manuscrits, que vaig transportar de París a Londres en un vagó-càrrega de ferrocarril, sis mesos abans de la Segona Guerra Mundial. Des d'aquell moment, el llibre antic esdevé una part important de la meva vida. Per les meves mans han passat molts llibres i manuscrits importants. Què més voldria que tenir-los jo ara! El fruit dels meus neguits són una seixantena de catàlegs amb descripcions i notes meves.

—*"Dos enamorats juvenils / que al bell cor de la immensa ciutat fumosa ens obriren / llur paradís de llum, de voluptat i de risc."*

—Ah, quins records porten aquestes ratlles de la tercera elegia dedicada a nosaltres. Tot va venir a re-

"L'Anglo-Catalan Society fou constituïda el 1954, esdevingué una entitat cultural que bàsicament fomentava l'estudi de la llengua i la cultura catalanes entre els elements universitaris de la Gran Bretanya i Irlanda."

sultes del segon viatge que feren a Anglaterra Carles Riba i la seva muller. El primer viatge el feren durant la guerra civil des de Barcelona com a representants del PEN Club Català per tal d'assistir a la reunió anual del comitè. Fou aquest un viatge oficial, i tenien ja l'allotjament resolt. Després, l'abril del 1939, van venir des de Bierville a Londres, ja en l'exili, per donar unes conferències a Belfast i Dublín. Aquesta vegada la meva esposa i jo, acabats de casar, tinguérem l'honor i la joia d'allotjar-los a casa nostra. Foren uns dies viscuts en la intimitat que mai no oblidarem —com la passió que Riba tenia pels porros anglesos, que vam servir la primera nit, i que després volia a tots els àpats!—. Al seu retorn a Bierville, Riba, en carta del 16 de maig, ens diu: "ja he començat uns versos als quals passara el sentiment d'aquests quinze dies feliços de la nostra escapada a les vostres illes", i a primers de juny ja rebérem el text de la que havia de ser la tercera ele-

gia, datada simplement juny 1939, dedicada a nosaltres dos i signada. Trobo impossible d'expressar la nostra emoció en rebre un regal tan sublim, inapreciable, de l'experiència poètica d'aquells dies.

—Una altra gran amistat va ser la del doctor Josep Trueta, amb qui compartia experiències, atesa la seua comuna residència a Oxford. Quina va ser la seua relació amb ell?

—Amb l'enyorat i dilecte amic Josep Trueta vam compartir molts anys de vida familiar aquí a Oxford. Parlàvem molt de Catalunya (els seus col·legues mèdics deien que només parlava de Catalunya!). Vaig ser testimoni de les seves heroïques intervencions quirúrgiques, particularment durant la guerra. Amb el seu mètode es van salvar milers i milers de vides, aquí i a tot arreu entre els aliats: prenem te un dia al jardí dels Trueta quan li van portar un telegrama del cap de les forces mèdiques dels EUA que portava un vaixell de ferits de Pearl Harbour dient seziïllament "Felicitats. Hem seguit el vostre mètode. 100% d'èxit". En fi, és impossible en breus paraules d'explicar el que era aquest gran cirurgià i la seva humanitat. S'han escrit llibres sobre ell, i també hi ha les seves memòries.

—Com va assistir a la creació de l'Anglo-Catalan Society, que havia d'esdevenir un pont d'enllaç, dins l'àmbit acadèmic, entre ambdues cultures?

—Al meu entendre diversos factors contribuïren a crear un clima propici a la creació en un moment determinat de l'Anglo-Catalan Society: la traducció a l'anglès des de mitjan segle XIX de llibres de la història i literatura catalanes; les publicacions de temes catalans realitzades per anglesos; l'inici de l'estudi del català a les universitats; la presència de joves universitaris catalans, entre els quals es compten distingides figures del món català actual, en les universitats britàniques. Un altre factor a tenir en compte fou l'impacte dels catalans refugiats il·lustres, com Carles

—Editor i llibreter, bibliòfil, traductor, hi ha, a més a més, la vocació literària de la seva joventut. Què se n'ha fet? Resta com una assignatura pendent?

—Malauradament, després de més de seixanta anys fora del país, no puc aspirar ara, com jo voldria, a una renovació de les meves aspiracions literàries en català. L'única aspiració que tinc es realitza, diguem-ne, a la inversa, és a dir, traduint poesia catalana a l'anglès.

anual. Fins que un dia algú —de ben segur, Batista— va proclamar: "Per què no ampliem aquestes trobades i acollim els qui vulguin compartir les nostres idees i il·lusions formant una agrupació?"... una Anglo-Catalan Society. La Society fou constituïda el 1954 a Londres, esdevení una entitat cultural que bàsicament fomentava l'estudi de la llengua i de la cultura catalanes en el sentit geogràfic més ampli, entre els elements universitaris de la Gran Bretanya i d'Irlanda.

—Amb noranta anys complits, continua treballant. Que té ara entre mans?

—Ara tinc entre mans la traducció del llarg poema de Josep Carner, *Nabí*. És una obra única en la seva poesia, en què el seu lirisme innat es transforma en un humanisme clàssic. Jo crec que és l'obra capital del poeta. Carner em coneixia des que vaig néixer (el meu pare era editor de les seves obres) i jo voldria amb aquesta traducció fer el meu homenatge al poeta.

Pi Sunyer, Duran Jordà, Bosc-Gimpera, Robert Gerhard, Trueta mateix. Com deia abans, tot contribuïa a crear un ambient favorable que havia de facilitar la creació de l'Anglo-Catalan Society. Només faltava un aglutinant, i aquest sorgí en la persona de Josep M. Batista i Roca. En Batista coneixia les illes britàniques i els britànics. Havia estudiat i fet recerques a Oxford de jove i tenia valuosos contactes al país. Encertadament el president Companys va enviar-lo a Londres com a delegat de la Generalitat, juntament amb el meu vell i estimat amic Josep Manyé, delegat de Comerç. Durant les vacances estivals, Batista es va moure per organitzar àpats en família, on ens reuníem uns quants catalans, com Josep Trueta, ell mateix, és clar, i jo, i potser algun altre que no recordo, juntament amb distingits acadèmics, com Entwistle, Llubera, Tate i Frank Pierce. Canviàvem impressions, parlàvem molt de Catalunya, i potser fins i tot arreglàvem el món! La primera reunió fou molt agradable. Tant que va esdevenir una fita

